

Boekbespreking.

Iets over Tandheelkunde en ons Tandheekkundig Onderwijs
door A. M. MERTENS. *Tandmeester, Lange Voorhout 30,*
's Gravenhage. Uitgegeven door de Nederl. Boek-
en Steendrukkerij, voorheen H. L. SMITS.
Prijs f 0.40.

Hoewel het geen gewoonte is boeken of andere drukwerken te bespreken wanneer deze der Redactie niet zijn toegezonden, mag de inhoud van deze brochure merkwaardig genoeg geacht worden om van deze gewoonte een enkele keer af te wijken.

De schrijver heeft een vlot geschreven brochure over bovengenoemde onderwerpen saamgesteld, die in menig opzicht waard is te worden gelezen.

Immers de schrijver behandelt een onderwerp dat een question brûlante is en tegenwoordig de gemoederen onzer beroepsgenoten in tamelijk hevige beroering en beweging heeft gezet, en, waar men hier en daar groot verschil van inzichten waarneemt, moeten wij den schrijver van bovengenoemde brochure dank weten, dat hij ons zijne denkbeelden over dit onderwerp heeft willen kenbaar maken; te meer daar deze brochure op schier elke bladzijde de sporen draagt dat de samensteller van zijne onderwerpen een gezette studie heeft gemaakt.

Dat de schrijver zich veel moeite heeft getroost in het opsporen van zijne gegevens blijkt vooral uit het geschied-

kundig overzicht. Hier wordt men onder het lezen voortdurend getroffen door de groote bronnenkennis des schrijvers en wie maar eenigszins op de hoogte is en weet hoeveel tijd en moeite vereischt wordt om al de bronnen, door den schrijver geraadpleegd — waarvan sommige niet meer te vinden of te verkrijgen zijn — op te sporen en te lezen; hij zal de belezenheid en bronnenkennis van den schrijver bij benadering naar waarde weten te schatten.

Onder het lezen van het geschiedkundig overzicht weet men niet wat meer te bewonderen, of de groote mate van welwillendheid, waarmede de schrijver de oude schrijvers beoordeelt, of zijn scherpe kritiek over het jongere geslacht der tandartsen.

Die groote mate van welwillendheid openbaart zich al aanstonds in den aanhef, waar wij lezen „dat reeds in de „grijze oudheid (de Tandheelkunde) beoefend (werd) in „denzelfden geest als heden ten dage”, en, sprekende over de Aegyptenaren: „Naast de operatieve tandheelkunde, het „extraheeren en plombeeren van tanden, heeft bij de Aegyptenaren de vervaardiging van kunsttanden een hoogen graad „van perfectie bereikt. Prothesen, die men in den mond „van mummies gevonden heeft, zijn van zulk een volmaakt- „heid, dat zij onze hedendaagsche techniek beschamen”.

Dit is inderdaad een merkwaardige getuigenis, tevens een bewijs te meer voor de hooge trap van beschaving waarop de Aegyptenaren stonden, doch een getuigenis die evenwel op gezag van den schrijver moet worden aanvaard. Niettemin zoude het ons aangenaam zijn geweest indien de schrijver hadde vermeld waar die vondsten zijn gedaan. Immers de zoo belangrijke vondst, bekend onder den naam van „Papyros Ebers” en waarvan men hoopte dat die ons meer van de geneeskunde en geneeskunst der Aegyptenaren zou leeren, is, wat de tandheelkunde betreft, negatief uitgevallen en de

verhalen van met goud gevulde tanden, bij mummies gevonden, zijn gebleken onwaar te zijn. Ook onze kennis van die hoog geroemde techniek in het vervaardigen van kunsttanden moet vooralsnog afhangen van twee kunstgebitten uit sycamore hout vervaardigd, die te Liverpool, zoo men zegt, zouden bewaard worden.

Evenzoo was de tandheelkundige techniek der Romeinen nog zeer primitief, getuige de specimina in het bezit van Dr. Guerini te Napels en die te zien zijn geweest tijdens het te St. Louis 1904 gehouden Intern. Tandh. Congres, en zoo het kunstgebit dat Lelius (pg. 2) 's nachts uitdeed overeenstemde met de bovengenoemde specimina dan moet men de groote voorzichtigheid van die dame prijzen.

Uit het voorgaande blijkt dus wel de buitengewone welwillendheid van den schrijver bij het beoordeelen onzer geestelijke voorvaders; daarom wordt men te meer getroffen wanneer men leest (pag. 2):

„Evenals in latere eeuwen alle kunsten en wetenschappen „door de Grieken en Romeinen verwaarloosd en bijna uit- „sluitend door de Arabieren overgenomen en beoefend „werden, was dit ook het geval met de heilkunde. In de „tandheelkunde hebben zij echter, voor zoover bekend, niet „veel gepræsteerd en eerst in de 13e eeuw valt weer voor- „uitgang te constateeren.”

Deze passus, wij erkennen het openhartig, heeft ons ten zeerste verwonderd, hadden wij allermint van den schrijver verwacht. Immers, de schrijver moet als historiekennner bekend zijn met hetgeen Avicenna, Albucasis, — om slechts enkele Arabische schrijvers te noemen — ons hebben nagelaten.

Bekend moet het den schrijver zijn dat de 10 regelen van Arculanus voor het onderhoud der tanden reeds bij Avicenna — zij het dan met andere woorden — in den

vorm van 8 regels te vinden zijn; waardoor aan de „degelijke zaakkennis” van Giovanni d’ Arcoli — beter en gewoonlijk bekend onder den naam van Joannis Arculanus — eenig afbreuk wordt gedaan.

In Liber III cap. 2. de conservacione dentium schrijft Avicenna: Qui vult, ut incolumes sint sui dentes, oportet ut observet octo res. Ex quibus est, ut sibi caveat à frequenti corruptione cibi et potus in stomacho, propter rem in substantiam cibi; et est ut sit recipiens corruptionem velociter, sicut lac, et pisces saliti, et pisces parvi aut propter malitiam regiminis suae acceptionis ex eis, quae jam scita sunt in locis suis. Et ex eis est ut non nitatur multis vicibus vomere et proprie quum est illud, quod evomit, acetosum. Et ex eis est, ut vitet masticationem omnis visci: et proprie, quum est dulce, sicut confectio de melle et ficus viscosae. Et ex eis est, devitatio frangendi durum: Et ex eis est, devitatio congelantum. Et ex eis est, devitatio omnis rei, quae est vehementis frigoris, et proprie post calidum: et omnis vehementis caloris, et proprie post frigus. Et ex eis est, ut assiduet mundificationem ejus, quod ingreditur dentes absque perscrutatione multa et consuetudine usque ad hoc, ut noceat carni rubeae et carni, quae est inter dentes, et moveat eam, aut moveat dentes. Et ex eis est devitatio rerum nocentium dentibus proprietate sui, sicut porri; ipsi enim vehementer nocent dentibus, et gingivae, et reliqua quae dicta sunt in singularibus. Fricationes autem eorum oportet, ut administrantur cum aequalitate: et non fiat in eis perscutatio tanta, ut destruatui humiditas eorum et aquositas, et praeparet eos ad recipiendum fluxus, et vapores ascendentes à stomacho et fiat causa ad timorem: et quando administratur fricatio cum aequalitate, absterget dentes, et confortat eos, et confortat carnem rubeam et prohibet lapides et facit bonum oris odorem.

Et melius quidem lignum ad fricationem faciendam est illud, in quo sunt stipticitas et amaritudo. Et oportet, ut consuescat fricationem dentium, quum vadit dormitum, cum oleo. sitque illud oleum, aut sicut oleum rosatum si est necessaria infrigidatio; aut sicut oleum de ben..... Et ex eis, quae conservant sanitatem dentium, est, ut colluatur os in mense bis cum vino, in quo decocta est radix tithymali.....

Vergelijkt men nu de 10 canones van Arculanus met de 8 van Avicenna dan springt de groote overeenkomst in 't oog. Arculanus zegt: Primus vitet corruptionem cibi et potus in stomacho, et per consequens omnem causam corruptionis, ut puta ea quae merito suae substantia corrumpuntur. sicut lac, piscis saliti, et similia, postpositionem cibi subtilis grosso motus fortes post cibi assumptionem et ante descensum ejus à stomacho..... Nonus facta tali mundificatione immediato post cibum ut supra laventur dentes... Decim. Fricentur dentes suaviter et tempore brevi, nam fortis fricatio aut diuturna destruit dentium humiditatis naturalis, et ad eos trahit rheuma et vaporis à stomacho ascendentes... sed fricatio cum aequalitate absterget dentes et carnem gingivarum confortet et prohibet lapides seu gypsum circa ipsos generari.

Met deze aanhalingen wenschen wij geenszins te kort te doen aan de bronnenkennis des schrijvers; wij willen er echter op wijzen dat de Arabische schrijvers zich evenzeer verdienstelijk jegens de tandheekunde hebben gemaakt. Zoo geeft Albucasis in zijn werk een 30 tal afbeeldingen van tandheekkundige instrumenten en twee waarop kunststanden zijn afgebeeld, iets wat bij vroegere schrijvers ontbreekt.

Terecht herinnert schrijver er aan dat Arculanus het eerst het gebruik van goud tot opvullen (impleatur) van holle kiezen en tanden vermeldt. En zoo onder de lezers

enkele zijn die gaarne willen weten wat *Arculanus* daarvan zegt zullen wij dit gedeelte uit het hoofdstuk „de dolore dentium” hier afdrukken.

„Si vero dens corrosus fuerit, repleatur ex medicaminibus quae nominavimus, et quae sunt corrosiva aut abstrahatur. Hic curat dolorem dentis a corrosione aut putridine provenientem implendo foramen ex medicaminibus ad hoc propriis quae aliquando sunt corrosiva, et consumentia humididitatem putrentem et corrodentur substantia dentis. Aliquando solum conservatione cum proprietate sua et convenientia in qualitatibus manifestes primis et secundis, tamen prohibendo ne cibus aut alia res putrens ingrediant sicut est *AUREM* et dens extrahatur secundum” en aan het slot van hetzelfde hoofdstuk— „Regimen autem implendo dentem corrosum est, ut impleatur in causa calide cum frigidis, et in causa frigida cum calidis. Secundo ut non impleatur cum labore et vehementia ad dente in dolore et ex propriis est gallia cum ciperis aut cum mastiche et eligantur ex supra-scriptio calida aut frigade secundum opportunitatem in contrarium discrasia dentis, sed ubi non fuerit multis recessus a mediocritate impleatur cum foliis auri”.

De lezers vergeve het ons dat zoovele citaten uit het werk van *Arculanus* worden aangehaald: wij meenden zulks te moeten doen om aan te toonen dat de bril waardoor de schrijver *Arculanus* heeft gelezen wel wat al te sterk gekleurd was. (zie brochure pag. 16. 5 regels v. o.) Nochthans zouden wij hiervan geen bijzondere vermelding hebben gemaakt indien in het vervolg van het geschiedkundig overzicht de schrijver geen blijken geeft dat hij bij het beoordeelen der verschillende schrijvers, niet altijd denzelfden maatstaf aanlegt. Immers de tegenwerping van den schrijver op het werk van *Rijff* gelden evenzeer voor *Arculanus* en de schrijver moet in zijn geschiedkundige navorschingen herhaaldelijk

hebben opgemerkt dat de oudere schrijvers onderling leentje-buur speelden en zich, hetgeen heden nog wel eens voorkomt, ook schuldig maakten in het verzwijgen van de bronnen waaruit zij hunne wijsheid hebben geput.

Bevreemdend is het dat de Schrijver aan (Hyeron) Fabricius ab Aquapendente — niet AD en ook niet ACQ, — dezelfde fout begaat Geist-Jacobi — zulk een voorname plaats in de geschiedenis inruimt. Zijne verdiensten zijn toch zeer beperkt en zijn beschrijving van obturatoren — andere prothesen worden door hem niet genoemd — is niets anders dan eene bloote vermelding, zooals trouwens alles wat de tandchirurgie betreft door Fabricius behandeld is. Evenmin mag het juist worden genoemd waar de schrijver de door hem genoemde Autoren (pag. 5) voorstelt als waren zij beoefenaren van dezen tak der heekunde. Wanneer de oude schrijvers de ziekten der tanden bespreken is dit vrijwel onvolledig en vergezeld van sophisterij, vandaar dan ook dat het zoo moeilijk is zich een juist denkbeeld te vormen van den waren stand der tandheelkunde in vroegere eeuwen.

Met (Hyeron) Fabricius ab Aquapendente sluit de schrijver zijn geschiedkundig overzicht en wel met de volgende woorden (pg. 5) „Veelmeer is nu Frankrijk het land, „waar de tandheelkunde met het meeste succes beoefend „wordt, en tot heden toe zijn de Franschen en de Engel- „schen ook de pioniers in deze specialiteit gebleven, niet- „tegenstaande de Amerikanen ongeveer een 30 à 40 jaar „geleden op zoo'n schetterende wijze de loftrumpet over „hun eigen praestation in dit vak hebben gestoken, dat men „er zich in Europa een oogenblik door heeft laten impo- „neeren. Lang heeft dit echter niet geduurd en wij zullen „later dan ook zien, dat Amerika over het algemeen nog „lang niet op dezelfde hoogte staat wat de tandheelkunde

„betreft als b. v. Engeland, Frankrijk en Duitschland.

Hier schijnt de schrijver zijne lezers voor onmondig aan te zien of voor zeer naïef, dat hij het overbodig acht met een enkel bewijs deze zijne bewering te staven. En onwillekeurig dringt zich de vraag bij den lezer op, voor wie en welk soort van lezers het boekje eigenlijk is geschreven?

Voor het groote publiek? Zou de schrijver werkelijk meenen dat zijn boekje daar eenigen ingang zal vinden en dat daar de verwezentlijking van zijne meeningen zal te bereiken zijn? Is het boekje dan geschreven ter voorlichting van des schrijvers collegae? Maar dan mag toch billijkerwijze verwacht worden dat de schrijver zijn uitspraken meer documenteere.

De Collega verwacht, minstens, dat aan den Vader der tandheelkunde recht worde gedaan. Verdient Pierre Fauchard niet met name te worden genoemd en zijn werk eerder te worden besproken dan de werken van Arculanus, van da Vigo, van Ingrassia, van Fabricius ab Aquapendente, van Lavinia, van Campani? die voor ons slechts van historische waarde zijn, doch geen invloed hebben uitgeoefend zoo machtig als het werk van Fauchard op de ontwikkeling der tandheelkunde.

En zou het niet meer in overeenstemming met de waarheid zijn Engeland en Duitschland niet met Frankrijk van toen saam te koppelen daar geen der beide landen — toen ter tijde — in één adem met Frankrijk genoemd kunnen worden? Het moet den schrijver — als geschiedkundige — bekend zijn, dat de oude Engelsche schrijvers de Fransche naschreven. John Hunter uitgezonderd, doch deze oefende, evenmin als Rob Blake, tandheelkunde uit. Maar Fox, Bell, Jobson, Richardson, Robertson e. a. En Duitschland? In den Franschen bloeitijd der

tandheelkunde verscheen in Duitschland geen werk van eenig belang, slechts overzettingen van de werken van Fauchard, Jourdain e. a. En, vragen zij, die kunnen medespreken over den stand der tandheelkunde van voor 30 à 40 jaren, hoe stond de tandheelkunde toen in Frankrijk, Engeland en Duitschland? Was die van dien aard, dat het nageslacht zich daarop zoo mag beroemen als de schrijver het wil doen voorkomen?

Zeker, sedert 1614 bestond in Frankrijk een wet, regerende de uitoefening der tandheelkunde (pg. 5, 6, 7, 8) die in het jaar XI herzien geen orde schiep, maar de tandheelkunde vogelvrij verklaarde, door geen bepalingen vast te stellen voor hare uitoefening. Na dien tijd ging Frankrijk achteruit, zelf dermate, dat een historieschrijver Frankrijk niet meer als voorbeeld ter navolging zal aanhalen.

En inderdaad, er behoort een groote mate van grootmoedigheid toe om ook Duitschland tot voorbeeld te stellen, waar de tandheelkunde tot een hooge trap van ontwikkeling is gekomen, waar de schrijver erkent „dat men in Duitschland zelf ook overtuigd is, hoe absoluut onvoldoende het tandheelkundig onderwijs daar te lande is.”

De schrijver is hier ongelukkig waar hij, voor 't eerst, een bewijs voor zijn uitspraak aanvoert. Immers de woorden door Prof. Miller gesproken (pag. 10) — het zal den lezer opgevallen zijn — hebben uitsluitend en alleen betrekking op... het gebouw waarin tandheelkunde onderwezen wordt.

Een kleine opmerking moge hier een plaats vinden. Waar de schrijver den toestand in Frankrijk schildert van 1614 tot heden wordt met geen enkel woord melding gemaakt dat dit woordelijk te lezen is — in het Engelsch — in H. Lenmalm *World's History and Review of Dentistry* pag. 247—254, Chicago 1894.

Pag. 11 bespreekt Schrijver den toestand in Engeland en deelt mede dat daar de uitoefening der tandheelkunde door een wet van 1878 geregeld wordt en „niettegenstaande zij van veel ouderen datum is dan de wetten hierop betrekking hebbende die in de meeste andere landen heden van kracht zijn, behoeft zij voor deze in deugdelijkheid allerminst onder te doen.” En verder „deze lichamen — tandheelkundige scholen — staan onder het toezicht van de „General Council of medical education and registration of the United Kingdom.” „Deze General Council heeft ook de macht om hen die het diploma van tandarts bezitten weder van het register der tandartsen te schrappen.”

Het is niet duidelijk wat de schrijver bedoelt met het Engelsch diploma dat door de General Council wordt verleend. De Engelsche tandartsen voeren als titel L. D. S. dat wil zeggen zij bezitten het verlot de tandheelkunde uitte oefenen. En nu is het begrijpelijk, dat een verlot of vergunning iets te mogen uitoefenen ontnomen kan worden, niet echter een graad of diploma. Vandaar dan ook dat vele van de jongere Engelsche tandartsen de graad van M. R. C. S. — Member of the Royal College of Surgeons — verwerven naast de license.

Pag. 12 lezen wij „Wat het onderwijs betreft staat Engeland verreweg aan de spits. Zooals de tandheelkundige scholen en het onderwijs daaraan is ingericht is het in geen ander land. Bovenaan staat the Royal Dental Hospital of London”. Misschien dat de tandheelkundige school te Philadelphia er in één adem mee genoemd mag worden wat het gebouw en de inrichting betreft, de Londensche staat wat het onderwijs aangaat hooger en beschikt over ruimere fondsen, waardoor de onvermogende patiënten daar een behandeling deelachtig worden, zooals alleen in de allerbeste particuliere praktijken het geval is. Gedu-

rende het jaar 1901 zijn er \pm 73,000 operaties verricht."

Mogen wij den schrijver hier opheldering vragen? Welke tandheelkundige school te Philadelphia heeft schrijver op het oog die met de Royal Dental Hospital in één adem kan genoemd worden?

In Philadelphia bestaan vier scholen, n.l. Dental Dep. Philad. med.-chirurg. College; Dental Departm. Univ. of Penna; Penna. College of Dental Surgery en Philad. Dental College. Het is dus moeilijk uitmaken welke school te Philadelphia door schrijver wordt bedoeld; eene onnauwkeurigheid die men betreuren moet. Indien de schrijver the Dental Hall van de Universiteit van Penna op het oog heeft dan kunnen wij mededeelen dat de fondsen waarover de Dental Hall beschikt bijzonder ruim zijn, zelfs zoo ruim, dat van het surplus enkele afdelingen der Universiteit, zooals Physiologie, Anatomie en andere, genieten, dat het de Professoren van de Dental Hall finantieel onverschillig is of zij voor één of voor vijfhonderd studenten doceeren, dat, in tegenstelling met de Royal Dental Hospital of London, geen collecte wordt gehouden tot instandhouding der school of het verlenen van tandheelkundige hulp. En het moet den schrijver bekend zijn, daar uit zijn boekje blijkt dat hij den toestand in Philadelphia uit eigen aanschouwing kent, dat in de Royal Dental Hospital aan de vernietiging van tanden een grooter deel van den tijd wordt besteed dan te Philadelphia. Het zoude wel interessant voor den lezer zijn zoo die \pm 73,000 operatiën aan de Royal Dental Hospital verricht hem gespecificeerd waren medegedeeld. Mocht een lezer zich daarvoor interesseeren dan kan de volgende opgave daaraan voldoen.

In 1900—1901 werden verricht 70,040 operatiën, waaronder 51,886 extractiën, goudvullingen 4,934, amalgaam en andere plastische vullingen 12,435, Anomaliën (tandrege-

ling) 459, kunstkronen en stifttanden 619, diversen 9,707, Voor 1902 waren de cijfers als volgt: extractien 61,992, goudvullingen 4,241, amalgaam en andere plastische vullingen 15,661, porceleinvullingen (7 maanden) 252, tandregeling 494, kunstkronen en stifttanden 550, diversen 12,094 = 85,284 operatiën. Dit noemt de schrijver de allerbeste particuliere praktijk.

Wij weten niet, de schrijver deelt ons daaromtrent niets mede, waarin de overige scholen in Engeland, zooals de National Dental Hospital te Londen, de Hospitalen te Edinburgh, Manchester, Glasgow e. a. bij de Royal Dental Hospital ten achter staan. Heeft schrijver nagegaan de resultaten van de examina, door de General Medical Council afgenomen bij de studenten der verschillende leerinstellingen en opgemerkt hoevele van de Royal Dental Hospital studenten in vergelijk met die van de andere instellingen slaagden? De vergelijking zou niet ten nadeele der andere scholen uitvallen.

Pag. 13 komen wij tot één van de vele merkwaardige uitspraken, waarvan het boekje overloopt, die den lezer moet treffen, omdat de schrijver hier een meening verkondigt die vrijwel alleen staat en in volle tegenspraak is met hetgeen algemeen wordt aangenomen, althans door hen, die iets meer hebben gezien dan een beperkte horizon omvat, n.l. „tenzij „men onder de uitdrukking: American dentistry moet verstaan het uitoefenen der tandheelkunde met humbug en „snoeverij. Trouwens, ieder, die in de Ver. Staten van N. Amerika geweest is kan zich door de groote reclame en „plakkaten die men overal aantreft, waardoor de tandartsen „de voortreffelijkheid en de goedkoopte van hun praestatiën „aanprijzen, een denkbeeld vormen van den geest der „tandheekundige wetenschap en den geest waarin de praktijk „veelal wordt uitgeoefend.”

Ziedaar een allermerkwaardigste uitspraak die voor hen, die Amerika hebben bezocht en kennen, als een openbaring moet voorkomen en ieder die in de Ver. Staten van Noord Amerika is geweest, zal zich afvragen, welk deel van Amerika de schrijver dan toch heeft bezocht, waar hij die reclame en plakkaten heeft gezien? Vermoedelijk in achterbuurten, waar „cheap Johns” worden gevonden. Blijkbaar heeft de schrijver, tijdens zijn verblijf in de Ver. St. v. N. Am. geen omgang gehad met tandartsen van het soort, die stil huns weegs gaan, echte werkers zijn, die leven voor hun beroep. Wij gelooven, dat zoo de schrijver tijdens zijn verblijf in Amerika met het betere gehalte van tandartsen had kennis gemaakt, hij verbaasd zou zijn geweest over de moeilijkheid om hun adres te vinden. Hij zou gezien hebben een heel klein koperen plaatje op de binnendeur met de eenvoudige vermelding van Dr. X., D.D.S.; een voorbeeld waaraan tandartsen hier te lande zoowel als in het buitenland zich kunnen spiegelen. De schrijver zou dan tevens hebben opgemerkt dat die snoevers en humbugs geen tandpoeders of mondwaters aan hunne patiënten verkoopen, zooals de door den schrijver hoog geroemde Engelsche tandartsen — zelfs de eerste onder hen — doen.

Dat in de V. S. v. N. A. geen eenheid bestaat (pag. 13) kan den schrijver maar gedeeltelijk worden toegestemd, doch dat zij verward is — de schrijver weet het uit eigen aanschouwing — kan niet worden gehandhaafd. De schrijver weet zeer goed, moet het althans bekend zijn, dat nog in 1898 Alaska met eene bevolking van 32.000 zielen en een oppervlakte van 531.000 vierk. mijlen slechts twee, zegge 2 tandartsen telde, Idaho met 84.000 en 85.000 □ mijlen, 41 tandartsen had, Montana met 132.000 en 146.000 □ mijlen 56 tandartsen en Nevada met 55.000 en 110.000 □ mijlen 18 tandartsen bezaten, Staten, die betrekkelijk korten tijd

in het Staten verband zijn opgenomen; en dat in Idaho, Montana en Nevada wel degelijk een examen moet worden afgelegd tot het verkrijgen der bevoegdheid ter uitoefening der tandheelkunst. Integendeel, het moet worden erkend, dat die jonge Staten het oude Europa in menig opzicht ver vooruit zijn.

Pag. 14, maakt de schrijver een verwijt dat in Amerika „geen enkele tandheelkundige school er ook slechts één „dollar subsidie ontvangt. Alle onkosten dezer inrichtingen „van onderwijs moeten bestreden worden uit de door de „studenten te betalen collegegelden. Men stelle zich eens „voor dat onze medische faculteiten geen andere inkomsten „hadden dan de opbrengst der collegegelden! Het gevolg „hiervan is, dat de collegegelden hoog en de cursussen tot „verkrijging van den tandartstitel zeer kort zijn, op die wijze „zijn de inkomsten nog het grootst.”

Mogen wij den schrijver vragen of dit nu typisch Amerikaans is? Heeft de schrijver zich ook in Engeland en Frankrijk op de hoogte gesteld van de inrichting der tandheelkundige scholen dier landen en navraag gedaan hoeveel de staat bijdraagt in de onkosten en onderhoud dier scholen? Zijn die scholen daar Staats-instellingen? Wij vragen slechts.

En waarom kreeg ieder, die zich als lid opgaf van „the American Society of Dental Surgeons (pg. 14) en zijn contributie betaald had den titel van D. D. S. Waar heeft de schrijver dit gelezen en in welk artikel van het huishoudelijk reglement? Weet de schrijver niet dat dit lichaam in 1830 werd opgericht en in 1856 ontbonden?

Waarom vermeldt de schrijver niet (pg. 14) dat al vóór 1884 een tweejarige cursus aan de scholen bestond? In 1872 moest men aan de New York Dental School een tweejarige cursus doorloopen.

Pag. 14 zegt schrijver, dat van de in 1884 bestaande

scholen slechts 9 zich aansloten aan de Nat. Ass. of Dent. Faculties. Volledigheidshalve had de schrijver er moeten aan toevoegen, dat er destijds slechts 19 scholen bestonden en dat van die 19 scholen elf vertegenwoordigers de eerste vergadering bijwoonden. En verder, dat in 1894 vierendertig van de 50 scholen en in 1904 vijftig van de 59 scholen bij de Association waren aangesloten.

Evenmin is de schrijver volledig in zijne mededeeling, dat de cursus verminderd is tot drie cursussen elk van 30 weken, waarvan dan nog de vakantie-dagen afgaan, terwijl duidelijk is verklaard, dat het curriculum bestaat uit 3 years of 30 teaching weeks each.

De schrijver vergeve het ons, maar wij moeten oprecht verklaren dat wij, „uit een en ander” (pag. 15) nog niet overtuigd zijn, dat in de V. St. de regeling van het tandheelkundig onderwijs enz. nog lang niet is wat het in Engeland, Frankrijk of Duitschland is.

Welke onaanvechtbare bewijzen heeft de schrijver daarvoor aangevoerd? Zorgvuldig heeft de schrijver de voorwaarden tot verkrijging der bevoegdheid in Frankrijk in Duitschland en in Engeland vermeld, maar even zorgvuldig heeft schrijver die voor de V. Staten verzwegen. Bestaan die niet in de V. S. en zoo ja? Waarom die achterwege gehouden? Het jaarverslag van elk Dental College in de V. S. deelt geheel het program der werkzaamheden mede en vermeldt de voorwaarden waaraan moet worden voldaan. Dat heeft de Schrijver willens of niet willens verzuimd en is een onvergeeflijke fout die hem, na wat de schrijver over de V. S. mededeelt, niet tot eere strekt.

Het goede dat Amerika voor de tandheelkunde heeft gedaan, ziet de schrijver niet, kan hij ook niet zien, evenmin als hij „de groote reclame en de plakaten die men overal aantreft”, pag. 13, heeft gezien; daarvoor is schrijver niet

objectief genoeg en komt waarschijnlijk niet overeen met de bedoeling waarvoor het boekje is geschreven. Waar schrijver over den toestand in de V. S. handelt, wemelt het van onjuistheden, van scheve voorstellingen en harrewart hij de dingen door elkander en rukt, wat bij elkander hoort, uit elkaar.

Post-graduate schools worden aangehaald om te bewijzen hoe onvoldoende het onderwijs in de V. S. is, terwijl de post-graduate — Nachbildung — cursussen voor tandartsen en voor medici die in Duitschland gehouden worden zeker moeten bewijzen hoe voortreffelijk het tandheeskundig en het medisch onderwijs daar te lande is!

Door wie of wien worden die post-graduate cursussen in de V. S. gegeven? Door mannen als Haskell — Peesoo — Angle — menschen die niet verbonden zijn als Professor aan de tandheeskundige scholen, maar mannen bekend als specialiteiten in hun vak.

Pag. 15 verwijt de schrijver de Amerikanen hunne nationale ijdelheid die hun verblindt en ter goeder of ter „kwader trouw doet meenen dat hun kennis der tandheeskunde en de inrichting hunner scholen die van andere „naties ver overtreft, veelal misschien omdat zij door hun „geringe kennis van vreemde talen niet weten wat in andere „landen op dat gebied gepraesteerd wordt.”

Daaraan behoeft weinig te worden toegevoegd, want het is een spreekwoordelijk euvel dat ieder meent zijn uil een valk te zijn. Zoo is de Franschman geneigd zijn school als de beste te beschouwen, evenzoo de Engelschman, de Duitscher, ook de Nederlander! Dit wordt in den regel niet als hoofdzonde aangerekend. Wel wordt als groote fout aangemerkt wanneer „een volk wil poseeren als de natie waar „door de hedendaagsche tandheeskunde is ontstaan en „trachten de wereld er van te overtuigen, dat de uitvindin-

„gen waardoor de tandheilkundige wetenschap de tegenwoordige hoogte heeft bereikt, door hen zijn gedaan, terwijl eerder het tegendeel waar is”, pag. 15.

Hebben de Amerikanen nu eenig recht daartoe? Volgens de schrijver geen enkele. „Van alle beschaafde landen is Amerika zoowat het laatste geweest waar de tandheilkunde beoefend werd. Eerst ruim 100 jaar geleden (1766 Ref.) vestigden een Engelsche tandarts John Woofendale en een Franschman Joseph Lemaire (1778 Ref.) zich in de Ver. Stat.”

De schrijver vergeve de uitdrukking, wij vinden dit een zonderlinge redeneering. Het is algemeen — behalve den schrijver — bekend dat de blanke bevolking van de Ver. St. van Europeesche afkomst is, dat derhalve alle kunsten en wetenschappen door die blanke bevolking zijn overgebracht. De Amerikanen ontkennen dit laatste niet, integendeel, zij erkennen het dankbaar. Dat zij nu evenwel geen groote uitvindingen op tandheilkundig gebied hebben gedaan zooals de schrijver het doet voorkomen, is een andere vraag. Eveneens is het de vraag of de uitvinding van het extraheeren van tanden met de tangen van Sir John Tomes — die juist aan de Royal Dent. Hosp. te Londen het minst worden gebruikt — nu wel een groote uitvinding te noemen is: het is een verbetering, zeker, maar dat verheft het nog niet tot een groote uitvinding. De gedachte kunsttanden van porcelein te maken was een geniale: de uitvoering en verwezentlijking van die gedachte is weer iets anders.

En wanneer dan de Fransche kunsttanden vergeleken worden met de Amerikaansche dan is men wel geneigd den Amerikanen toe te geven dat zij op dit gebied iets hebben gedaan dat genoemd mag worden.

Midden in deze sombere beschouwingen over de pretentieuze Amerikanen, komt als een lichtpunt de verklaring

(pag. 16) dat Thomas Evans te Parijs voor het eerst een kunstgebit van ge vulcaniseerde caoutchouc vervaardigde. Dr. Evans nu was een Amerikaan die de tandarts was van de meeste vorstelijke personen van Europa. Dit is dan ook zoowat het eenige wat Amerika zou hebben gedaan. Dat Amerika de eerste tandheelkundige school heeft gesticht; het eerst een tandheelkundig tijdschrift heeft uitgegeven, het eerst een tandheelkundige vereeniging heeft opgericht en welken invloed die drie factoren op het tandheelkundig leven hebben uitgeoefend, daar zwijgt de schrijver zeer bescheidenlijk over. En toch, had onze historieschrijver recht willen doen, dan had hij ons moeten mededeelen dat in het zoo vergevorderd Europa tot voor betrekkelijk weinige jaren de tandartsen o! zoo angstvallig waren een kunstbroeder te ontvangen, uit vrees hij mocht iets nieuws zien en iets nieuws leeren! Hij hadde ons medegedeeld wie vóór een 50 of 60 jaar de tandartsen, wie de pioniers in de tandheelkunde waren!

Schrijver heeft dit verzuimd en wij zullen dit verzuim herstellen. Het waren L. S. Parmly, Brewster, George en Henry Parmly, Evans, Abbott, Field, Burridge allen Amerikanen, baanbrekers, tandartsen van vorstelijke en adellijke families. In ons land waren het Parmly en Burridge die in de hoogste kringen de praktijk uitoefenden.

En waarom verzwijgt de schrijver het feit dat het Amerikanen waren, die, naar Engeland overgekomen, aldaar klinieken gaven, — post-graduate cursussen waren het — die ijverig door de Engelsche tandartsen werden bezocht en dat heden nog vele Engelschen naar Amerika gaan om daar tandheelkunde te studeeren, evenals uit de Engelsche koloniën.

Wil de schrijver weten wat Engelsche tandartsen van

Amerika denken? Hij leze de voordracht van W. C a m p b e l l „A few thoughts on the progress and development of prosthetic dentistry during the past sixty years.” Journ. Br. Dent. Ass. 1904 pag. 729—735. Hij leze pag. 731. „In this respect „the dentists of the U. S. of A. were in advance by seventeen „years of those of this country, in as much as they were „the first to lay aside their petty jealousies and isolation, „and combine together to form a National Dent. Soc. and „in addition to publish a national Journal of Dental Science. „This big wave of progress, however, soon reached our „side of the great ocean.

„Gentlemen, we should ever be ready to acknowledge „our indebtedness for the many improvements our American „brethern have made in every branch of dental science, „which, however, became ours as soon as made known. It „was soon after this that Dr. B l a n d y came over to this „country and described to the late College of Dentistry his „method of working his new base for constructing artificial „dentures, Pg.^o 732. As far as I know, I was the first in „this country to take a plaster impression of the mouth. „It was suggested to me by a remark in one of the early „numbers of the American Dental News letter. I think it „was in the year 1851, Pg. 733. As regards crown and „bridge work, I will make only one or two remarks. I „remember well, when Dr. Richmond (Amerikaan Ref) first „made known his system of crowning teeth... Well Gent- „lemann, this Richmond crown was the foundation of all „the crowns and bridgework... This kind of work was „first thought of and carried out in France... but it was „in the U. S. o. Am. that it was brought to its present „state of perfection.

Wil de schrijver nog meer weten hoe slecht het in de V. S. v. N. A. gesteld is? Hij leze wat Booth Pearsall schrijft

in de Journ. of the Br. Dent. Ass. 1899 pg. 305. „Technical „training in American Dental Schools... I first saw the „work... practically carried out in 1895 in Chicago... So „far as my observation has extended we do not attempt „in our dental teaching here, in schools or colleges, any „mechanical training in a systematic way... You will see, „from the nature of the examples I have been able to „gather, that the making of a dentist has become very „much systematized and specialized. All the examples have „been made by freshmen, the greater number of whom had „no mechanical or dental training of any kind before they „entered the dental school. As compared with our methods „or rather our want of method in dental education, I think „the result of nine month's steady work are shown to be „not only gratifying, but remarkable.. To some of you „this scheme of practical work may seem impossible. It may „be that it is impossible in Engeland, it is not so in the U. S. of America.

De beide aanhalingen van deze Engelsche tandartsen — toonen overtuigend genoeg aan dat niet alles „rotten” is in de V. S. v. N. A. en verder dat de schrijver een alles behalve betrouwbare wegwijzer is en dat zijn bezoek aan Amerika (pg. 13) al bitter weinig vruchten heeft gedragen.

In een opzicht kunnen wij ten volle met den schrijver meegaan, n.l. in zijne afkeuring van het voeren van den doctors titel door hen, die slechts den titel verworven hebben van Doctor of Dental Surgery. (pg. 17). Dit is, terecht, eene misleiding van het publiek, dat, ten onzent, daarin een medische qualificatie ziet. Een onvervreemdbaar recht hebben de in Amerika gepromoveerden om naast hun tandmeestertitel ook dien van Doctor of Dental Surgery te voeren, en wij betreuren het met den schrijver dat er geen middelen zijn om het voeren van den titel D. D. S.

verkregen aan een niet-reputable-school tegen te gaan. Schrijver kan echter gerust zijn, die gevallen zijn bekend en de dragers van dien titel worden door hunne collega's naar hunne juiste waarde geschat.

Hiermede zijn wij genaderd tot pg. 18 waar de toestand in ons Vaderland wordt besproken en de schrijver de verklaring aflegt dat hij „zonder schroomen de vinger op de wonde plekken (zal) leggen, vertrouwde dat men dit niet zal opvatten als voortspruitende uit lust tot „hekelen en afbreken, maar juist om op te bouwen en te verbeteren”, eene verklaring, die weldadig aandoet en vertrouwen inboezemt.

De schrijver begint zijne beschrijving met het jaar 1814 en deelt ons mede dat volgens de wet van 1818 de provinciale commissiën van geneeskundig onderzoek en toezicht belast waren met het tandheelkundig examen. Deze wet werd weder gewijzigd in 1838, wijzigingen echter voor de tandheelkunde van geen beteekenis. Eerst de invoering van de wet van 1865 was voor de tandheelkunde van gewicht omdat met die wet het afzonderlijk tandheelkundig examen verviel. Onze schrijver begaat hier een vergissing waar hij zegt pg. 19. . . . „maar dat ieder, die de geneeskunde of een harer takken wenscht uit te oefenen het diploma van med. doct. moest bezitten”, enz. enz.: Wij meenen dat de wet van 1865 bepaalde dat men den titel van arts moet bezitten om de geneeskunde of een harer takken uit te oefenen, van daar ook de benaming „Artsenwet.”

Van meer belang voor de tandheelkunde was de wet van 1876, welke herhaaldelijk gewijzigd, door den schrijver pg. 19—22 wordt besproken.

Door den schrijver wordt veel gewicht gehecht aan de bepalingen vervat in de wet van 1892, en schrijft daaraan toe dat „meerdere zich aan buitenlandsche scholen praktisch

gaan bekwamen." Wij meenen te weten dat die nieuwe bepalingen van weinig invloed zijn geweest, dat eerder moet worden gedacht aan de voorlichting van hen, die met den toestand in het buitenland en wel voornamelijk Amerika, bekend waren. Niet minder dan 13 tandartsen in Nederland hebben hunne tandheekkundige opleiding geheel of gedeeltelijk in Amerika genoten, waarvan 6 aan het Chicago Dental College, 3 aan de Univ. van Pennsylvania, 1 Philadelphia Dental School, 2 te Baltimore, en 1 te New-York. In Engeland hebben gehospiteerd aan het Nat. Dent. Hospital te Londen pl. m. 14 en het Royal Dent. Hosp. 1. Voor Duitschland ontbreken mij de gegevens.

Pag. 22—28 vindt men de interpellatie des Heeren van Nispen tot Sevenaer in de 2de Kamer gehouden, met het antwoord van den Min. van Binnenl. Zaken in zijn geheel afgedrukt en knoopt de schrijver hieraan eene beschouwing vast die niet onopgemerkt mag worden voorbijgegaan. Het betreft de kwestie der bezoldiging van hen, die onderwijs moeten geven. Schrijver meent dat zij, die geroepen zullen worden tandheekkundig onderwijs te geven, toch nooit een salaris zal kunnen gegeven worden gelijk aan het inkomen, dat zij in de particuliere praktijk hebben. „Het dienen van de wetenschap zelve door het onderwijs „moet hun eerste verlangen zijn, zullen zij goede docenten „wezen. Natuurlijk behooren hunne diensten beloond te „worden, maar waarom zouden docenten in de tandheel- „kunde eene grootere geldelijke belooning ontvangen dan „zij, die in dezelfde positie in andere vakken aan de akademie „onderwijs geven: Mijns inziens ware het onder de tegen- „woordige omstandigheden meer afdoende hen voor te „schrijven, hoeveel tijd zij aan het onderwijs moeten be- „steden. Laat hen anders maar heengaan, er zijn wel andere,

„allicht betere krachten te vinden. die het voor het tegenwoordige salaris gaarne willen doen.”

Deze opmerking van den schrijver slaat op het gezegde van den Heer van Nispen tot Sevenaer aan het slot zijner interpellatie, n.l. „dan zoude ik hem (den Minister) in ernstige overweging willen geven de onderwijskrachten uit te breiden, althans ze beter te bezoldigen, opdat het den lector en den assistenten mogelijk zij zich *uitsluitend* *) te wijden aan het onderwijs, zoodat zij niet veel te tijd aan hun particuliere praktijk behoeven te besteden zooals thans.” enz. enz.

Wij vreezen dat het voorstel van den schrijver de toestand niet verbeteren zal en betwijfelen het dat er personen gevonden zullen worden bij wie de liefde tot de wetenschap zich zoo ver uitstrekt dat zij voor 2000 gulden als lector, of voor 1000 gulden als assistent zich *uitsluitend* aan het onderwijs willen of kunnen wijden. Evenmin komt het mij voor een verbetering te zijn te bepalen hoe veel tijd de lector of de assistenten aan het onderwijs zullen moeten wijden.

Wie zal en moet dat bepalen? De Minister van Binnenl. Zaken? De curatoren van de Universiteit? De medische faculteit? Of de lector en assistenten zelf? De drie eerstgenoemden zijn ons inziens incompetent dit te bepalen. De laatstgenoemden dan? Maar dan is men nog niet veel verder dan wij nu zijn!

Op dezelfde bladzijde begint de schrijver een overzicht te geven van hetgeen er in den tegenwoordigen toestand dient te worden veranderd en volgt hij stap voor stap den weg dien de a.s. tandarts thans heeft te volgen. Schrijver betreurt het dat de wet den candidaten den weg aangeeft om zich aan de eischen in die wet gesteld te onttrekken, en

*) Cursiveering van Ref.

zegt daarop reeds vroeger (pag. 22) te hebben gewezen. Men zal echter in het boekje tevergeefs naar dien weg zoeken. Onmogelijk kan de schrijver met dien weg bedoelen gevolgd door hen die voldaan, geheel voldaan hebben aan de eischen gesteld sub 1°, 2°, 3°, 4°, 5° en 6 (pg. 29), daar zij die de hiergenoemde titels „rite” hebben verkregen aan eischen hebben voldaan, die weinig de bij onze wet gestelde eischen achter staan. De schrijver erkent dit, eenige regels verder, trouwens zelf, want hij ziet geen bezwaar de sub 2, 3 en 4 genoemde eenige vrijstelling worde verleend. Waarom de sub 1 geen vrijstelling mag worden verleend is niet duidelijk. Het bezwaar van den schrijver achten wij in 't algemeen niet overwegend genoeg; het gevaar van geringen omvang. Weinige Nederlandsche jongelieden zullen er gevonden worden die drie of vier jaren naar het buitenland zullen gaan om daar hunne geheele opleiding voor tandarts te genieten, die zulks hebben gedaan, mogen geacht worden voldoende onderlegd te zijn om, na afgelegd examen, (practisch) in het Vaderland tot de praktijk toegelaten te worden.

Pag. 30 begint schrijver de vier eischen voor het theoretisch examen te bespreken en voert argumenten aan tegen de onvoldoendheid van die eischen: argumenten die overeenkomen met die door Dr. Dentz in zijne brochures „Een Woord over het Ontwerp van Wet” enz. 1876 en „De kliniek tot Herkenning en Genezing van Tandziekten te Utrecht enz. 1882 en neergelegd in de rekwesten aan den Minister van Binnenl. Zaken van wege het Nederl. Tandh. Genootschap gezonden (Zie Handelingen v. h. N. T. G. 4de serie pag. 226).

Pag. 32–33 breekt de schrijver een lans voor het verleenen van de bevoegdheid aan den tandarts om inwendige geneesmiddelen te mogen voorschrijven en algemeen

verdoovende of gevoelloos makende middelen toe te dienen.

Hoe onvoldoende wij de wet op de uitoefening der tandheelkunde, met den schrijver, ook achten, toch juichen wij de laatstgenoemde, als beperking, van harte toe. Ten eerste omdat wij der meening zijn toegedaan dat de operateur en hij, die narcotiseert steeds twee verschillende personen moeten zijn — voor vrouwelijke patienten zou het wettelijk en streng verboden moeten zijn dat eenigerlei anaestheticum wordt toegediend zonder bijzijn van een tweede persoon —, ten tweede omdat het gebieken is — Engeland levert daarvoor een leerzaam voorbeeld — hoe lichtvaardig met die bevoegdheid dikwerf wordt omgesprongen.

Pag. 34 begint de schrijver ons zijne denkbeelden te ontvouwen hoe hij het tandheilkundig onderwijs zou willen hebben ingericht en welke bevoegdheid hij den tandarts wil hebben toegekend.

Een hoogen dunk heeft de schrijver niet van zijne Nederlandsche collegae. Hij zegt: „het aantal tandartsen in ons „land, die niet weten hoe een tand met een zieke pulpa te „behandelen en die operatie daarom niet uitvoeren, is be- „trekkelijk groot. . . en zij, die behoorlijk een tand kunnen „replanteeren of een geheel porceleinen gebit accuraat kun- „nen maken, vormen de uitzonderingen. Schrijver gelooft „niet, „dat een minder omschreven bevoegdheid oorzaak „zou zijn, dat de tandarts zich meer zal wagen aan ope- „raties, die hij niet verstaat. En later „Ik geloof dan ook, „dat een uitgebreide bevoegdheid, die niet te nauw om- „schreven is en hoogere exameneischen in overeenstemming „met die bevoegdheid, bij den tandarts een grooter verant- „woordelijkheidsgevoel zullen opwekken, en het aantal on- „gelukken deels door onkunde, deels door onachtzaamheid „thans veroorzaakt zal doen afnemen.”

Pg. 35. Vraagt Schrijver, of het dan gewenscht zou zijn, dat de tandarts eerst het artsdiploma verwerve?

Daar is de schrijver beslist tegen; de gronden waarop, worden ontwikkeld pg. 35 en 36, waarbij worden aangehaald de meening van Dr. Brophy (Chicago) Barrett (Buffalo) en Mr. Morton Smale (London).

Pag. 37. Ontwikkelt de Schrijver een studieplan voor den a.s. tandarts, dat daarin bestaat, dat de candidaat de eerste twee jaren aan de Universiteit doorbrengt en de volgende vakken bestudeert: Physica, org. en anorg. scheikunde, plantenkunde, vergel. ontleedkunde, ontwikkelingsgeschiedkunde en vergel. ontleedkunde der tanden, grondbeginselen der mech. tandheelkunde en metallurgie.

Tot voorbereiding van het volgende examen zouden wederom twee jaren noodig zijn en zou moeten omvatten: ontleedkunde, physiologie, pharmacognosie, algemeene ziektekunde, weefselleer, de theorie der mech. tandheelkunde, en de praktijk der beginselen, en de beginselen der operatieve tandheelkunde in theorie. Na dit examen worden de volgende vakken ter hand genomen: de theorie der interne geneeskunde: der algemeene heelkunde, der neus-, keel en oorziekten, de pharmacodynamie, der ziektekundige ontleedkunde, der hygiene, der narcose, der bacteriologie, der operatieve tandheelkunde en de beginselen der operatieve tandheelkunde in de praktijk.

Een jaar later kan het semi-tandartsexamen worden afgelegd loopende over de practijk der interne geneeskunde (beperkt) en mechanische tandheelkunde benevens de practijk der narcose en der bacteriologie. Het laatste examen — het tandartsexamen dus — omvat de practijk der chirurgie — voornamelijk wat bij de specialiteit behoort o. a. uranoplastiek en staphyloraphie, kaakresecties, behandeling van kaakfracturen en luxaties enz, —; de diagnostiek van

neus-, keel en oorziekten; en de praktijk der geheele operatieve tandheelkunde.

Verder en ten slotte zou schrijver de kandidaten in de gelegenheid willen gesteld zien om na het schrijven van een proefschrift de titel van Doctor te verwerven.

Het is de bedoeling van den schrijver de studiën van den a. s. tandarts te laten samenvallen met die van den a. s. medicus, opdat de gelegenheid voor eerstgenoemde niet verloren zal gaan om door een aanvullingsexamen alsnog tot de studie in de medicijnen te kunnen overgaan.

Het voordeel van het plan van den schrijver is, naar zijn oordeel, dat de kosten van het onderwijs niet schrikbarend hoog zal zijn daar het onderwijs in de tandheelkunde — althans de zuiver medische vakken — door de hoogleeraren van de verschillende faculteiten zouden worden gegeven.

Schrijver wil de regeling in de speciaal tandheelkundige vakken, zooals die in de Royal Dental Hospital te Londen is, navolgen. De leeraren aan deze inrichting geven hun onderwijs belangloos of tegen eene zeer geringe vergoeding en zijn slechts gedurende één morgen of middag in de week aanwezig. De belangloosheid wordt echter op eene andere wijze vergoed en wel ruimschoots, door de groote reputatie welke eene dergelijke positie hun verleent. Aan het bovengenoemd hospitaal is één tandarts verbonden op een salaris van fl. 3,000 's jaars, doch die moet iederen dag van 9—5 aanwezig zijn; enkele assistenten ontvangen *f* 600 per jaar. Op deze wijze zijn de kosten voor salarissen aan leerkrachten tot een minimum beperkt. (Volgens opgaf voor 1904 waren de onkosten voor Dental Superintendent en House Surgeons £ 498-14-4. Lady assistants 290-10-0 = £ 788-24-4 = *f* 9.480.40 Ref.)

Volgens schrijver zou de plaats waar deze inrichting in

Nederland gevestigd moet worden, een Universiteitsstad zijn, evenwel niet Groningen of Utrecht, daar deze inrichting niet te ver van groote steden verwijderd mag zijn. Leiden komt schrijver het geschiktst voor daar deze stad gemakkelijk van uit Amsterdam, Haarlem, den Haag en Rotterdam te bereiken is, en in deze steden ongetwijfeld een voldoende aantal tandartsen gevonden kunnen worden, die geschikt en bereid zijn om speciaal tandheelkundig onderwijs te geven.

Komt een dergelijke regeling tot stand dan zou het collegeld tot f 300 verhoogd moeten worden.

Het studieplan door den schrijver ontworpen laat aan duidelijkheid niets te wenschen over en brengt den studietijd van den a. s. tandarts op 6 à 7 jaren: n. l. twee jaren voor het eerste — twee jaren voor het tweede — één jaar voor het semi-tandarts en een à twee jaren voor het tandartsexamen. De studie voor tandarts verschilt dus, in lengte, niet veel van de zoo veel omvattende studie voor arts.

Door het Nederl. Tandheelk. Genootschap is in 1902 (Handelingen van het Nederl. Tandh. Gen. 1902 pg. 228) een studieplan voor de a. s. tandartsen opgemaakt en der Regeering voorgesteld, dat groote overeenkomst heeft met het ontwerp-studieplan des schrijvers.

Het plan van het Nederl. Tandh. Genootschap stelt voor: het eerste jaar, *Capita selecta* over physica en chemie, anatomie, physiologie, histologie en algemeene pathologie. Het tweede jaar: anatomie, physiologie, histologie en algemeene pathologie. Speciale anatomie en vergelijkende anatomie der tanden; speciale pathologie van tanden en mondholte; geneesmiddelleer. Gedurende het eerste en het tweede jaar, technische oefeningen. Hierna theoretisch tandheelkundig examen. Derde en vierde jaar: algemeene chirurgie,

pathologie en therapie van tanden en mondholte, operationele tandheelkunde, tandheelkundige techniek. Chirurgische kliniek, Polikliniek van tand- en mondziekten, cursus in vullingsmethoden, cursus in tandheelkundige techniek.

Vergelijkt men beide studieplannen dan heeft het laatstgenoemde dit vóór, dat de studie aanzienlijk bekort en al het overtollige dat in het studieplan van den schrijver voorkomt, ter zijde gelaten is, maar bovenal dat naar dit studieplan de candidaat uitsluitend tot tandarts wordt opgeleid, terwijl het plan des schrijvers een „hybrid” zou kweken.

Van tweeën één! Men is tandarts of men is chirurg. Voor het uitvoeren van de chirurgische operatiën in het studieplan van den schrijver opgenomen, moet men zijn chirurg. Een tandarts zal nooit in staat zijn Uranoplastiek, Staphyloraphie, Kaakresectie enz. naar behooren uit te voeren. Zulks kan alleen een geboren, een over vele jaren van ervaring beschikkende chirurg doen. Noch in Amerika, noch in Engeland, of waar dan ook, worden de bovengenoemde operatiën door tandartsen ondernomen. Prof. Brophy, deken van het Chicago College of Dental Surgery, is de eenige tandarts die Uranoplastiek en Staphyloraphie uitvoert; zijn tandheelkundige praktijk is dan ook uiterst beperkt.

Wat de regeling van de speciaal tandheelkundige vakken betreft, die de schrijver op Engelsche wijze wil gevolgd zien, komt ons niet wenschelijk voor. De toestanden te Londen zijn niet te vergelijken met die te Leiden. Schrijver ziet dit zelf ook in en wil daaraan tegemoet komen door de leerkrachten aan de te Leiden te vestigen tandheelkundige school, te zoeken in de groote steden als Rotterdam, 's-Gravenhage, Haarlem en Amsterdam. Schrijver heeft niet gedacht aan de groote moeilijkheden, die verbonden

kunnen zijn aan het niet ter plaatse woonachtig zijn der leeraren en welke nadeeligen invloed dit op het te verstreken onderwijs kan hebben. Men denke slechts aan de groote onbetrouwbaarheid in den aankomst onzer sporen! Het missen van den trein, enz. enz. Het geven van één uur college van een leeraar uit Rotterdam of Amsterdam zou hem op meer dan een halven dag tijdverlies komen te staan.

Het wil ons daarom voorkomen dat het ontwerp-studieplan van het Nederl. Tandh. Genootschap en het aanstellen van twee hoogleeraren die ter plaatse moeten wonen waar het tandheelkundig instituut zal worden gevestigd, alsnog de meeste aanbeveling verdient.

Resumeerende achten wij het allerlaatste deel van schrijver's brochure het best geslaagd, dat blijken geeft van nauwgezette studie, al het voorgaande had zonder schade aan het betoog des schrijvers, en voor den lezer, achterwege kunnen blijven.

JOHN. E. GREVERS.
